

שונות ושיוויון – הדרך אל השלם הישראלי

במסגרת הכנס "השוויון בראי המשפט", בית הנשיא בשיתוף בית המשפט העליון, 20.7.16

פרופ' שולמית אלמוג

הכותרת היא תוצאה של שיח עם עו"ד אודית קורנילדי-סירקיס. שתינו חשנו שמונה ה"רב תרבותיות", שהפך להיות גם שגור וגם מותקף ומבוקר לעייפה בעשור האחרון, איבד מכוחו. הוא כבר מתקשה להקיף את אגד הגישות, האמונות ודרכי הפעולה שמתייחסות לדרך שבה אמורות להתנהל המדינה והחברה שלנו. בחיפוש אחר טרמינולוגיה עשירה יותר הגענו אל הכותרת "שונות ושיוויון – הדרך אל השלם הישראלי". בכותרת הזו גלומות בה מספר הנחות מקדימות.

ההנחה הראשונה היא כי גם "שלם ישראלי" וגם "שוויון" הם יעדים; יעדים שלהשגתם טוב לחתור. ההנחה השנייה היא כי מדובר ביעדים שלעת הזו רחוקים מאתנו, ואנו כחברה וכמדינה מחויבות/ים לסלול דרכים שיקדמו את ההגעה אליהם. וההנחה השלישית הינה כי הכרה פעילה בשונות בין הקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית, ותמיכה בזכות לשונות הן שני תנאים מקדימים והכרחיים להשגת היעדים האלה.

איך אפשר ללדמיין "שלם ישראלי"? בראש ובראשונה, מדובר בחברה שתמיד נמצאת במהלכה של "דרך", בעיצומה של חתירה, של "מסע משימה". זו חברה שיודעת לתחזק דינמיות והישתנות, ולדייק את עצמה באמצעות תהליכים משוכללים שמכבדים עבר, וקולטים באופן מפוקח ורגיש את צרכי ההווה ואת הציפיות שקשורות לעתיד. זוהי חברה שמצליחה לשמר את החשוב והמהותי בקיים, ובה בעת להשתנות ולהשיל את המכביד והמיותר.

האם חזון "כור ההיתוך" (יריבו המר, המיתולוגי, של חזון רב התרבותיות). עשויי לשרת חברה כזו? חברה שמודל הפעולה שלה הוא כור היתוך מטפורי, שמעבר במעמקיו הלוהטים אמור להפוך את בניה ובנותיה לעשויים באותה תבנית, היא חברה שאינה מכירה במשמעות העומק של רעיון השוויון. הדהוד לטיבה של חברה מתיכה שכזו, שהופכת את כולם לאחד, ומצמיחה אגב כך את ההבדלים בדעה ובמחשבה, מצאתי בשיר של ויסלבה שימבורסקה, שכותרתו "אוטופיה". הנה כמה שורות מתוכו (בתרגום רפי וייכרט).

אי שהכול מתבהר בו.

כאן ניתן לצמוד אל קרקע מוצקה של הוכחות.

אין דרכים מלבד דרך האיש.

השיח כורצים תחת נל התשובות.

..

מיאין מצרה, משכן המשמעות.

משמאל אטם השכנוע הצמוק.

האמת ניתקת מן הקרקעית וצפה מצלה בקליפות.

מצל לצמוק מתנשאת ודאות בלתי מצורצרת.

למרות קסמו האי שומם,
וצל החופים ניתן לראות עקבות לצירים
הפונים בלא יוצא מן הכלל אל היט.
כאילו שכאן אפשר רק לנסוע
ולסקוץ במצולות לבלי שוב.
כחיים שאינם ניתנים להשגה.

האוטופיה שבה אין ספקות, שבה האמת האחת צפה על פני האגם, ושבה הוודאות הבלתי מעורערת נוכחת בכול, היא מקום מפחיד, שומם, נטול חיים. למעשה היא דיסטופיה – היפוכה של אוטופיה.

החברה שאליה ראוי לחתור היא חברה שתתאפיין בהכרה בשונות, ולצד זה הכרה גם בשברים שהשונות יצרה, בתזוזות הטקטוניות שהיא מייצרת. בכך ש אין סתירה בין החיים על סף השבר לבין הרצון המתמיד לתקן אותו.